

структурах регіонального базування (виробничо-торговельних та виробничо-фінансових);

- зростання прибутковості й конкурентоспроможності виробництва, причому як окремих компаній, так і їх альянсів;
- дифузії інновацій і в самих корпоративних

структурах, і в інноваційному просторі навколо так званих «полюсів економічного зростання».

- ринкової самоорганізації господарства на регіональному рівні, що вже проявляється у формуванні регіональних систем ринкових відносин, регіональних ринків та ринкової інфраструктури.

1. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації: [монографія] – К. : КНЕУ, 2004. – 275 с.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 29-33.
3. Волкова Н. Н., Сахно Т. В. Промышленные кластеры. – Полтава : Асми, 2005. – 272 с.
4. Захарченко В. И., Осипов В. М. Кластерная форма территориально-производственной организации. – [в 2 ч.]. – Ч. 1 : Экономические кластеры как новая форма организации производства в регионе. – Одесса : «Фаворит» – «Печатный дом», 2010. – 122 с.
5. Захарченко В. И., Осипов В. М. Кластерная форма территориально-производственной организации [в 2 ч.]. – Ч. 2 : Повышение региональной конкурентоспособности на основе кластерного подхода. – Одесса : «Фаворит» – «Печатный дом», 2010. – 236 с.
6. Захарченко В. И. Трансформаційні процеси у промислових територіальних системах України. – Вінниця : Гіпаніс, 2004. – 548 с.
7. Портер М. Конкуренция /пер. с англ. О. Л. Пелявского и др. ; под ред. Я. В. Заблоцкого и др. – [испр. изд.]. – М. [и др.] : Вильямс, 2006. – 602, [1] с. – (Библиотека Strategica).
8. Ринкова трансформація господарства регіону (кластерний підхід) : навч. посіб. / Г. М. Заболотний, О. М. Дідик, В. І. Захарченко, А. М. Ступницький. – Вінниця : вид. відділ ВДАУ. – 2006. – 395 с.
9. Руденко Л. Г. Виробничі системи: від локальних виробничо-територіальних систем до кластерів // Укр. геогр. журн. – 2002. – № 1. – С. 77-78.
10. Соколенко С. І. Кластери в глобальній економіці. – К. : Логос, 2004. – 848 с.
11. Соколенко С. Стратегія конкурентоспроможності економіки України на основі інтеграційних систем-кластерів : мат-ли до загальноукр. конф. «Кластеризація – шлях до підвищення конкурентоспроможності економіки регіонів» (Севастополь, 23-25 трав. 2006 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zoa.gov.ua/source/partition/1/00000039800001.doc>
12. Чевганова В., Брижань І. Кластери та їх економічне значення // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 35-41.

Вінницький соціально-економічний інститут Університету «Україна»

Отримано 17.12.2010

УДК 911.3:[338.3+004+336](477.41)

І.Г. Савчук

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРОБНИЧОГО, ІНФОРМАЦІЙНОГО І ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛІВ РЕГІОНУ УКРАЇНИ

И.Г. Савчук

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ И ПРИНЦИПЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО, ИНФОРМАЦИОННОГО И ФИНАНСОВОГО ПОТЕНЦИАЛОВ РЕГИОНА УКРАИНЫ

Институт географии НАН Украины, Киев

Проанализированы существующие в экономической и географической литературе подходы к определению понятий производственного, информационного и финансового потенциалов региона и даны авторские их формулировки. Обоснована методика их исследования в современных условиях Украины. Проведен экономико-географический анализ каждого потенциала по административно-территориальным единицам Киевской области на основе имеющихся статистических данных. Авторская типизация позволила выявить два центра – город Киев и город Бела Церковь и две периферии, а также регионы с переходными значениями исследуемых потенциалов.

Ключевые слова: производственный потенциал; информационный потенциал; финансовый потенциал; регион; типизация.

I. Savchuk

METHODOLOGICAL APPROCHES AND PRINCIPALS OF RESEARCH OF PRODUCTIVE, INFORMATION AND FINANCIAL POTENTIALS OF A REGION OF UKRAINE

Institute of Geography, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

The modern approaches to definition of productive, information and finance potentials of a region are analysed and the author's definitions of these conceptions are given. The methodology of research of productive, information and finance potentials of a region under current conditions of Ukraine is grounded. The economic-geographical analysis of each of the potentials is carried out for administrative-territorial units of Kyiv oblast on the basis of statistical data. The author's typification made it possible to define two centers (Kyiv and Bila Tserkva) and two peripheries as well as regions with transition values of productive, information and finance potentials.

Keywords: economical potential; information potential; financial potential; region; typification.

Вивчення інтегрального потенціалу території є важливим з огляду на два такі питання – виявлення існуючих резервів економічного розвитку та створення сприятливих умов для життєдіяльності населення на певній ділянці Землі. Для України в умовах кризи нагальною потребою є аналіз існуючих передумов для відновлення зростання головних показників господарського розвитку, що є запорукою підвищення добробуту населення.

Існує кілька підходів до визначення базових понять дослідження. Болгарська дослідниця М. Йорданова вважає, що *соціально-економічний потенціал* – це «цілісна система матеріальних і духовних цінностей, створена під час історичного і сучасного розвитку» [10, с. 3]. Чеські вчені С. Ржехак і В. Тоушек стверджують, що «питання оцінки міри насиченості території різними явищами, пов'язаними з діяльністю суспільства, оптимізації внутрішніх і зовнішніх зв'язків у рамках просторових структур соціо-економічних явищ у зв'язку з комплексною оцінкою всіх джерел на території» є саме географічним вивченням *потенціалу території* [15, с. 23] і це питання є «одним із важливих завдань економічної географії». В його складі автори виділяють окремо *економічний потенціал* – «властивість окремих галузей народного господарства забезпечувати промислову і сільськогосподарську продукцію, капітальне будівництво, виконувати перевезення вантажів, надавати послуги населенню тощо». Як вони зазначають, при «визначенні змісту поняття соціо-економічного потенціалу не можна виходити лише з його простого складання, а також і з диференційного, компаративного і функціонального аспектів», адже «він відображає діапазон можливостей використання окремого явища на цій території» і саме тому під *соціо-економічним потенціалом* вони розуміють «сукупність соціальних і економічних чинників регіонального розвитку; його сенсом є ефективне виконання соціальних і економічних функцій конкретною територією. Він детермінований внутрішніми умовами (досягненням ступенів використання, упорядкування просторових структур, величинами граничних щільностей часткових явищ тощо), зовнішніми умовами і конкретними цілями використання цієї території» [15, с. 25]. Саме тому географічні дослідження такого виду потенціалу, на думку цих дослідників, спрямовані на пізнання «структури розселення, а також промислового і сільськогосподарського виробництва в їх територіальній структурі» [15, с. 25].

Різними є й погляди сучасних українських вчених на це питання. Наведемо окремі з них.

В.В. Ромащенко розуміє під *інтегральним потенціалом території* «поєднання часткових (галузевих) потенціалів з впорядкованими взаємозв'язками у рамках обмеженої територіальної ці-

лісності, що зумовлює формування певних значень, якостей і властивостей поєднання, які виконують функцію забезпечення стійкого розвитку цієї територіальної спільноти у певний часовий період». Авторка наголошує на тому, що до складу цієї важливої категорії суспільної географії входять: природний, природно-ресурсний, економічний, соціальний, геополітичний, рекреаційний, військовий, екологічний, інвестиційний, науково-технічний, інформаційний потенціали [16, с. 324-325].

С.В. Крижановський вважає, що існує три головні підходи до вивчення *економічного потенціалу* як об'єкта: ресурсний, структурний і цільовий (результативний). За першим підходом він є сумою «фізичних і вартісних оцінок окремих його складових (матеріально-технічні ресурси з окремим дослідженням засобів і предметів праці, трудові ресурси, інформаційні ресурси, фінансові ресурси і т.п.)», за другим «за об'єкт аналізу приймаються ... – технологія й організація», за третім його встановлюють за «ступенем задоволення (порівняно з конкурентами) потреб клієнтів, які споживають вироблену продукцію (надані послуги)» [11, с. 131-132].

В.Ф. Савченко стверджує, що *економічний потенціал* «характеризує сукупні можливості щодо виробничої діяльності всіх продуктивних потужностей галузей суспільного виробництва» [17, с. 78]. Значною мірою він визначений промисловим потенціалом. На думку цього вченого, він є сумою невикористаних потужностей і приросту виробничих потужностей підприємств [17, с. 100].

«Виробництво виступає як відтворення, припускає постійне відновлення не тільки обсягів випуску продукції, а всієї сукупності елементів господарських систем, їх економічного потенціалу» – вважає Л.М. Бондаренко [2, с. 49].

У географічній і економічній науці існує кілька підходів до розуміння поняття «*виробничий потенціал регіону*». Зокрема, З.В. Герасимчук виділяє такі:

1) *ресурсний*, згідно з яким під ним розуміють сукупність ресурсів, необхідних для виробництва;

2) *факторний*, в якому його розглядають як сукупність чинників чи елементів виробництва;

3) *технологічний*, в якому його ототожують з максимально можливим випуском продукції, робіт, послуг;

4) *споживачий*, за яким його визначають як «можливість забезпечення якісних і кількісних характеристик розвитку виробництва у регіоні шляхом найраціональнішого використання його ресурсів для задоволення потреб споживачів при завданні найменшої шкоди довкіллю» [4, с. 135-136].

Кожен з цих підходів має свої переваги і недоліки. З.В. Герасимчук вважає, що саме останній з

названих вище підходів найдоцільніше застосовувати при вивченні регіонів України. При цьому вона включає до його складу природно-ресурсний, трудовий, інвестиційний, науково-технічний потенціали і виробничі потужності, що є дискусійним.

У Раді по вивченню продуктивних сил України НАН України **виробничий потенціал (фізичний капітал)** розглядали «як можливість забезпечення якісних і кількісних характеристик розвитку виробництва, найбільш раціонального використання всіх видів ресурсів для задоволення потреб споживачів при найменшому негативному впливі на навколишнє середовище. Нарощування виробничого потенціалу – це сукупність засобів, які активізують господарську діяльність для підвищення її конкурентоспроможності на ринку» [21]. Важливе місце для створення виробництва мають основні засоби, природний, фінансовий, інформаційний та людський потенціали.

Метою статті є обґрунтування авторського бачення категорій: «виробничий потенціал», «фінансовий потенціал», «інформаційний потенціал» регіону та формування методики їх вивчення, завданням – розкриття економіко-географічного змісту названих вище понять та виклад змісту методики їх вивчення. Також важливим є означення кола тих показників господарської діяльності, які надає Державний комітет статистики України, з метою визначення можливості їх застосування при подальшому вивченні видів інтегрального потенціалу території.

Насамперед важливо чітко визначити відношення понять «потенціал» і «ресурс» для уникнення колізій при їх застосуванні. В «Економічній енциклопедії» під **«потенціалом»** розуміють «наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальну структуру та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети» [6, с. 14]. Важливо підкреслити, що у сучасних теоріях інвестицій для успішної діяльності фірм на світовому ринку вирішальною є їх здатність «використовувати потенціал своєї країни (не лише її ресурсонаділеність, а й низку факторів, що зумовлюють якісні характеристики національної економіки і стан різноманітних інституцій, розвиток науки, рівень освіти, економічну і соціальну політику та ін.). Створення такого потенціалу покладається на уряди країн, які, виходячи з принципів національних пріоритетів і національних переваг, мають будувати власну інвестиційну політику, постійно й цілеспрямовано інвестуючи або створюючи сприятливе інвестиційне середовище для розгортання кумулятивного інвестування. Ругман довів, що складові національних переваг детермінуються також впливом зарубіжних економік, і використання іноземних інвестицій має контролювати держава, що дасть змогу розвивати націо-

нально-пріоритетні галузі, а не сприяти зміцненню економік зарубіжних країн» [6, с. 571-582].

У цьому контексті важливим є використання поняття «інтегральний потенціал країни» [5]. Це сукупність її ресурсів, що можуть бути використані в економіці з урахуванням тенденцій науково-технічного прогресу. До його складу входять також експортний (сукупна максимальна можливість продажу за кордон вітчизняних товарів) та імпорتنний (сукупна максимальна можливість споживання іноземних товарів) потенціал країни. Як слушно зауважує Т.В. Пепа, експортний потенціал країни – це «та частина її виробничого потенціалу, результати розвитку якої реалізуються у сфері зовнішньоекономічних зв'язків» [14, с. 165]. Експортний потенціал вивчали українські вчені Є.В. Булатова [3], В. Слюсар [18], В. Щелкунов [23] та ін.

Поняття **«ресурс»** прямо залежить від поняття «потенціал», адже перше з них – частина потенціалу, що може бути залучена для створення благ за існуючих умов. У вузькому значенні під ресурсами розуміють запаси і джерела матеріальних засобів і коштів, а у широкому значенні – всі «джерела й передумови для одержання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати за наявних технологій і соціально-економічних умов» [6, с. 194]. Е.Б. Алаєв наголошує на тому, що ресурсом може бути «енергія, речовина, інформація, що виробляється поза цією системою і є для неї вихідним матеріалом функціонування, розвитку, існування» [1, с. 59-60]. Важливе уточнення у поняття ресурсу вносить Ж. Леві, який наголошує на тому, що ним може бути лише те, що застосовують у процесі виробництва та «входить у фінальний результат цього виробництва» [25]. При цьому, як наголошує С.Б. Шліхтер, сама територія є ресурсом, тому що залежно від ступеня її господарського освоєння та стану інфраструктури на ній є різні можливості розвитку відповідних видів господарської діяльності [22, с. 9].

Отже, на нашу думку, **ресурс** – це частина чогось, придатна для використання вже сьогодні, а **потенціал** – уся його наявна сукупність, що включає у себе ту частину, яка може бути використана у майбутньому, і ту, що вже використовується.

З розвитком технологій дедалі більша частина потенціалу стає ресурсом.

Розглянемо досліджувані види потенціалу.

Виробничий потенціал – це «реальний обсяг продукції, яку можна виготовити за повного використання наявних ресурсів» [6, с. 13]. При цьому під останніми розуміють «основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку» [6, с. 206]. Таке визначення поняття «виробничий потенціал» в еко-

номічній науці істотно відрізняється від тих, що їх застосовують в економічній географії.

За відсутності основних засобів, придатних для створення благ, не можна вести мову про використання виробничого потенціалу, адже саме на них створюють нові матеріальні й нематеріальні цінності. Під ними у вітчизняній статистиці розуміють одну «із складових національного багатства країни. До них належать земельні ділянки, будинки, споруди та передавальні пристрої, машини й обладнання, транспортні засоби, інструменти, багаторічні насадження, робоча і продуктивна худоба та ін.» [19, с. 70]. Максимальне залучення виробничого потенціалу до процесу створення благ можливе за умови повного використання існуючих на певній території сукупностей основних засобів. Водночас, виходячи з реалій сьогодення та з історичного досвіду, необхідно сказати, що це відбувається дуже рідко на невеликих за площею ділянках і має нетривалий у часі термін існування, зважаючи на брак відповідних фінансових й інформаційних ресурсів, а також на зношеність та «моральне» і фізичне старіння основних фондів.

Другою важливою передумовою для використання виробничого потенціалу є необхідність існування певного природного потенціалу. За французьким вченим І. Лакостом, – це ті ресурси, що «існують у певному географічному комплексі до того, як їх почали використовувати у господарській діяльності» [24]. Його частиною є природно-ресурсний потенціал, що виступає (за В.П. Руденком) як «сукупна продуктивність природних ресурсів території (акваторії) як засобів виробництва і предметів споживання, що виражається в їхній суспільній вартості» [7, т. 3, с. 129]. Для їх господарського освоєння необхідним є залучення певних коштів (*фінансовий потенціал*) та використання існуючих знань про їх запаси і специфіку використання (*інформаційний потенціал*), а також залучення певних людей (*людський потенціал*) для створення відповідних виробничих потужностей (*виробничий потенціал*).

Виділяють такі види ресурсів: людський (навички, знання, здоров'я і придатність до праці; знання своїх громадянських прав); соціальний (формальні й неформальні соціальні зв'язки та взаємовідносини з оточуючими, відповідальність і придатність адаптуватися до змін); фізичний (створювана у господарстві продукція та існуюча виробнича і ринкова інфраструктура); фінансовий капітал (фінансові ресурси у будь-якому вигляді); положення об'єкта у системі відносин з іншими об'єктами, що виникає внаслідок позиційної редукції.

З.В. Герасимчук розробила власну методику оцінки рівня виробничого потенціалу регіону держави. Під ним вона розуміє «комплексний інтегральний відносний показник якісних і кількісних

характеристик розвитку регіону відносно інших адміністративних одиниць» [4, с. 136-140]. У результаті запропонованої методики кожному з регіонів присвоюється певне місце у загальнодержавному рейтингу. На нашу думку, таке визначення містить у собі протиріччя, адже згідно з ним рівень виробничого потенціалу регіону прямо залежить від відповідних показників у інших регіонах та його оцінювання детерміновано кількістю відповідних адміністративних одиниць, а не визначено реальним станом розвитку господарства у досліджуваному регіоні.

Фінансовий потенціал – це сукупність усіх наявних коштів фізичних і юридичних осіб на певній території. Фінансовим ресурсом є лише та їх частина, що може бути використана для споживання, створення нових благ (у т.ч. розширення виробництва) та на існування інституту держави, за умов нормального функціонування економіки. В економічній науці під фінансовим ресурсом розуміють «грошові фонди, створені в процесі розподілу, перерозподілу і використання внутрішнього продукту» [6, с. 821]. Тут постає питання існування ліквідних коштів, оборотних коштів та коштів, використання яких відтерміноване (строкові депозити у банках, приватні заощадження, бони і внутрішні боргові термінові зобов'язання держави, її структурних підрозділів та цінні папери). Реально *фінансові ресурси* – це наявна готівка у населення, кошти на банківських розрахункових рахунках, отримані прямі іноземні інвестиції та міжбюджетні трансферти і субвенції [14]. Їх поєднання з сукупністю інших коштів, що є у фізичних і юридичних осіб на відповідній території (строкові депозити у банках, приватні заощадження, бони і внутрішні боргові термінові зобов'язання та цінні папери), становлять її *фінансовий потенціал*. При цьому його слід відрізнити від поняття «фінансовий капітал», що становить «поєднання банківського та виробничого (промислово-інфраструктурного) капіталів. Однак у практичній площині прогнозу він формується як ресурсно-фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку. Тому фінансовий капітал регіону розглядається як сукупність регіональних фінансових ресурсів розвитку продуктивних сил усіх галузей суспільного виробництва» [21, с. 17].

Використання фінансового потенціалу значною мірою пов'язане з *інформаційним потенціалом*. Інформація відіграє провідну роль у виробничій і соціальній сферах постіндустріального суспільства. Як зазначає Л.Г. Мельник, «вона є єдиним продуктом, виробництво якого можна нарощувати безмежно..., а також єдиною «субстанцією», добування... якої із середовища не завдає прямої шкоди ні природі, ні суспільству» [7, т. 2, с. 136]. Отже,

інформаційний потенціал – це сукупність усієї наявної інформації про певну сферу дійсності, а *інформаційний ресурс* – лише та його частина, що може бути безпосередньо використана споживачем. При цьому наголошують, що він «внутрішньо пов'язаний з усіма іншими аспектами потенціалу в суспільстві й певною мірою детермінує їх», адже існує тісний зв'язок між ним та «економічним потенціалом країн з найвищим рівнем розвитку економіки» [6, с. 14]. Водночас його доволі важко виміряти¹. Питання визначення параметрів та кількісних характеристик цього виду потенціалу є важливою методологічною проблемою сучасної науки. Докладніше географічні аспекти цього питання розкрито у [12].

Спираючись на наведене вище розуміння виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів та виходячи з реальних показників державної статистики [19], автор пропонує таку методику їх вивчення для одного з регіонів України – Київської області.

Виробничий потенціал визначається за:

1) вартістю основних засобів за галузевою структурою по адміністративно-територіальних одиницях регіону.

Фінансовий потенціал визначається за:

1) сумою доходної частина бюджетів адміністративно-територіальних одиниць регіону та вартістю вітчизняних й іноземних інвестицій за галузевою структурою по адміністративно-територіальних одиницях регіону.

Інформаційний потенціал визначається за:

1) кількістю офіційних інтерактивних сторінок у мережі «Інтернет», присвячених адміністративно-територіальній одиниці регіону.

При цьому наголошуємо, що названих показників недостатньо для повного оцінювання потенціалу розвитку певної території, проте вони дають загальне уявлення про можливості їх використання для розвитку регіону дослідження.

Сучасний виробничий, фінансовий та інформаційний потенціали Київської області

Виробничий потенціал, як уже було зазначено, ми визначаємо за вартістю основних засобів. З табл. 1 видно, що у всій Київській області вона у 8,2 разу менша, ніж у м. Київ. Через вплив ефекту столичності по території регіону основні засоби розміщені доволі нерівномірно. Існування другого полюсу економічної діяльності – м. Біла Церква по-

в'язано з ефектом метрополії. Отже, територіально за виробничим потенціалом виділяють:

1) два полюси – міста Київ і Біла Церква;

2) дві периферії;

3) перехідна зона між ними – райони і міста обласного підпорядкування з середніми значеннями вартості основних засобів.

С.І. Іщук і В.Б. Шишацький [9, с. 55-59] в 1995 р. розробили господарське районування Київської області. Згідно з ним у регіоні є такі господарські мікрорайони: Центральний (столичний), Південний, Північний, Східний [9, с. 55]. Далі вони зазначають: «Промислове виробництво Київського регіону не можна розглядати як єдину територіально-функціональну систему з пропорційною структурою. У його межах функціонує високорозвинений науково-виробничий комплекс Києва і профільно пов'язаний з ним Білоцерківський промисловий вузол. Решта територіально-виробничих утворень мають досить низький рівень комплексності і взаємозв'язаності» [9, с. 59-60].

Порівняння нашої типізації з проведеним в 1995 р. районуванням показало, що, незважаючи на проміжок часу між цими дослідженнями, вони є ідентичними, а це свідчить про певну інерцію у розвитку господарства у будь-яких великих територіальних утвореннях.

Для розрахунку виробничого потенціалу за видами економічної діяльності всієї Київської області у 2008 р. нами було додано до залишкової вартості вже існуючих основних засобів вартість нових основних засобів, що були введені у дію у відповідному році. За цим показником найбільша вартість основних засобів у регіоні припадала на операції з нерухомим майном (21321,99 млн грн з усієї суми у 72731,40 млн грн). Це значною мірою зумовлено столичним статусом цього регіону та високою ринковою вартістю землі у районах, прилеглих до м. Київ. Саме цим чинником можна пояснити друге місце діяльності транспорту і зв'язку в структурі основних засобів регіону (15713,87 млн грн). Завдячуючи існуванню у Київській області значної частини промислових об'єктів, що забезпечують потреби столиці України, промислова діяльність зайняла у 2008 р. третє місце серед видів економічної діяльності регіону (15290,78 млн грн). Четверте місце посідає сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги (6223,24 млн грн). На освіту припадало 962,69, на охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – 696,81 млн грн. Аналіз показників, наведених у табл. 1, дає підстави стверджувати, що розподіл основних засобів у Київській області за видами економічної діяльності значною мірою зумовлений ефектом столичності.

Фінансовий потенціал Київської області у 2008 р. у 3840,15 разу менший, ніж у м. Київ (табл. 1). Для

¹Недоцільно брати для вивчення територіальних одиниць певного регіону такі показники як кількість друкованих періодичних видань за адміністративно-територіальними одиницями регіону та існування інформаційних й інвестиційних агенцій. Їх поширення зумовлене виключно адміністративним чинником і прямо пов'язане з рангом відповідної територіальної одиниці в адміністративно-територіальному устрої держави.

Таблиця 1. Виробничий, фінансовий та інформаційний потенціали Київської області й м. Київ² (2008)

Територіальна одиниця	Виробничий потенціал, млн грн	Фінансовий потенціал, млн грн	Інформаційний потенціал, кількість офіційних інтерактивних сторінок у мережі «Інтернет»
Київська область	86788	27070	18 300
м. Київ	711565	103953926	38 000
райони			
Баришівський	1335	918	793
Білоцерківський	10430	1415	2 100
Богуславський	465	41	1 000
Бориспільський	12271	3033	2 100
Бородянський	1195	874	1 000
Броварський	5831	5364	2 100
Васильківський	4142	790	2 600
Вишгородський	5535	1682	1 700
Володарський	322	36	1 300
Згурівський	422	257	543
Іванківський	560	116	834
Кагарлицький	760	323	982
Києво-Святошинський	11316	4959	1 500
Макарівський	1117	1241	1 300
Миронівський	3488	1778	1 000
Обухівський	5085	1012	1 700
Переяслав-Хмельницький	1089	199	1 900
Поліський	54	0,2	2 200
Рокитнянський	542	181	686
Сквирський	1401	82	811
Ставищенський	294	33	510
Таращанський	313	9	942
Тетіївський	450	48	536
Фастівський	23592	539	1 200
Яготинський	555	233	850
місто Славутич	4201	758	1 900

Складено і розраховано за [8; 19, с. 77, 170, 224; 20, с. 61, 87, 135].

² Міста обласного підпорядкування розглянуто разом із відповідними районами

його підрахунку ми додали значення інвестицій в основний капітал та значення прямих іноземних інвестицій на кінець 2008 р.³ у територіальні одиниці регіону. Його просторовий розподіл показує значну територіальну диференціацію, що значною мірою викликано ефектом столичності. Прилеглі до столиці України райони є лідерами за кількістю інвестицій у Київській області. Як видно з табл. 1, вони також концентруються у районах, що оточують м. Біла Церква (ефект метрополії). Найменші значення із залучення інвестицій мають периферійні райони.

У розподілі установ фінансової інфраструктури (карти «Ринкова інфраструктура», «Банківська система», «Ринок фінансових послуг», «Ринок цінних паперів», «Страхові послуги» у «Національному атласі України») чітко видно гіпертрофовану концентрацію їх навколо м. Київ, тоді як за межами безпосередньо прилеглих до нього адміністративно-територіальних одиниць вони знаходяться виключно у районних центрах і містах обласного підпорядкування.

Отже, територіально за фінансовим потенціалом типізація є тотожною типізації за виробничим потенціалом:

4) два полюси – міста Київ і Біла Церква;

5) дві периферії;

6) перехідна зона між ними – райони з середніми значеннями вартості інвестицій.

За видами економічної діяльності на першому місці інвестиції у промисловість (4969,50 млн грн із загальної суми у 2008 р. 27070,26 млн грн), друге місце – у торгівлю; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (1893,20 млн грн), на третьому – діяльність транспорту і зв'язку (1746,0 млн грн), на четвертому – сільське господарство, мисливство та пов'язані з ним послуги (1449,80 млн грн). В освіту було інвестовано лише 124,0 млн грн, в охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – 43,90 млн грн.

Існує зв'язок між фінансовим і виробничим потенціалом, що значною мірою зумовлений подібною економічною природою цих явищ. Першість промисловості у загальному обсязі інвестицій в економіку Київської області зумовлена саме її столичним положенням, адже, як видно на карті «Загальна характеристика промисловості» у «Національному атласі України», фактично у регіоні є два райони зосередження промислових центрів – навколо м. Київ та навколо м. Біла Церква.

Інформаційний потенціал територіальних одиниць Київської області оцінено за кількістю офіційних інтерактивних сторінок у мережі

«Інтернет» (табл. 1). Як видно з цієї таблиці, кількість офіційних інтерактивних сторінок у мережі «Інтернет» м. Києва у 2,08 рази більше, ніж у Київській області. При цьому найбільшу кількість документів у вільному доступі у цій мережі про територіальні одиниці Київської області мають райони, прилеглі до столиці України, а також, через події, пов'язані з ліквідацією наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, Поліський район і м. Славутич. На півдні регіону виділяється за цим показником Білоцерківський район і м. Біла Церква. Така сама ситуація й щодо розподілу по територіальних одиницях Київської області сайтів, що діють у рамках українського домену *.UA, а також різних видів зв'язку. Слід зазначити, що у Київській області знаходяться 58,43% всіх українських користувачів мережі «Інтернет», зареєстровано найбільше у державі регіональних доменів у рамках українського домену *.UA (31,71%) та отримані найбільші доходи від надання послуг доступу до цієї мережі в Україні: у 2008 р. – 45,76% (розраховано за [13, с. 138, 141]).

Як видно на картах «Мережа підприємств зв'язку» і «Телефонна мережа зв'язку загального користування» у «Національному атласі України», у регіоні є два райони зосередження центрів зв'язку – навколо м. Київ та у м. Біла Церква. Така сама ситуація і з розміщенням центрів мобільного зв'язку.

Спираючись на проведений нами аналіз інформаційного потенціалу, можемо провести таку типізацію територіальних одиниць Київської області:

1) два полюси – міста Київ і Біла Церква;

2) дві периферії;

3) перехідна зона між ними – райони з середніми значеннями вартості інвестицій.

Висновки

Проаналізовані вище теоретико-методичні підходи до вивчення виробничого, інформаційного і фінансового потенціалів дають підстави стверджувати, що ці поняття є значною мірою взаємопов'язаними. Методика їх дослідження потребує подальшої розробки на основі узагальнення напрацювань різних наукових шкіл та залучення більшого обсягу статистичних даних. Це пов'язано з наявністю різних фундаментальних позицій, що зумовлюють напрям і використання відповідних методик наукових досліджень. Саме з цієї причини існують різні, часто не схожі, погляди на ті чи інші процеси і явища, причини, що їх породжують, і чинники, які зумовлюють їх розвиток у просторі й часі.

Існує тісний зв'язок між структурою фінансового і виробничого потенціалу Київської області за видами економічної діяльності, що зумовлений їх економічною природою.

³ У перерахунку на гривневий еквівалент: 1 дол. США = 7,8 грн.

Проведена типізація територіальних одиниць Київської області за виробничим, фінансовим та інформаційним потенціалами показала, що у цьому регіоні чітко виділяються два ядра – міста Київ і Біла Церква та дві периферії, а розміщені між ними одиниці адміністративно-територіального устрою займають проміжне положення за проаналізованими показниками. Ця типізація тотожна наведеному вище господарському районуванню Київської області С.І. Іщука і В.Б. Шишацького (1995). Отже, можна стверд-

жувати, що у розміщенні господарського потенціалу цього регіону України не відбулося істотних змін на рівні саме адміністративно-територіальних одиниць, а мали місце лише зміни певних кількісних параметрів, зумовлені трансформаційними процесами.

Подальші дослідження слід спрямувати на вивчення ролі різних чинників господарського розвитку у використанні виробничого, фінансового й інформаційного потенціалів та на обґрунтування пропозицій щодо його покращання.

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Бондаренко Л.М. Економічний потенціал, його роль в розвитку продуктивних сил / Матеріали IV Всеукр. наук. конф. «Географічні проблеми розвитку продуктивних сил України» (Київ, 16–17 травня 2007 р.). – К.: Вид. геогр. літ-ри. «Обрії», 2007. – С. 49-50.
3. Булатова Е.В. Экспортный потенциал аграрного сектора Украины как фактор инвестиционной привлекательности отрасли // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: Сб. науч. ст. – Донецк: Донецчина, 1999. – С. 348-352.
4. Герасимчук З.В. Производственный потенциал региона: методика оценки и стратегия его наращивания // Страны и регионы на пути к сбалансированному развитию: Сб. науч. тр. – К.: Академперіодика, 2003. – С. 135-140.
5. Горленко І.О. Суспільно-географічні чинники формування зовнішньої функції господарства України // Фундаментальні географічні дослідження (стан, проблеми, напрямки): Тези доповідей наук. конф. (Київ, 27–29 вересня 1994 р.) [гол. ред. Л.Г. Руденко]. – К., 1994. – С. 52.
6. Економічна енциклопедія [відп. ред. С.В. Мочерний]: У 3-х т. – Т.3 П – Я. – К.: Вид. центр «Академія», 2002. – С. 13-15, 206, 571-582, 821.
7. Екологічна енциклопедія [гол. ред. А.В. Толстоухов]: У 3-х т. – Т.3 О – Я. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2008. – С. 129, 194.
8. Інформаційно-пошуковий інтерактивний портал <http://meta.ua/> [Електронний ресурс]; Дата відвідання 22.05.2010 р.
9. Ішук С.І., Шишацький В.Б. Господарське районування Київського столичного регіону // Економічна та соціальна географія. – 1995. – Вип. 46. – С. 54-61.
10. Йорданова М. Комплексний географічний підхід при дослідженні ресурсного потенціалу на території // Проблеми на географіята. – 1993. – № 3. – С. 3-9.
11. Крыжановский С.В. Морские торговые порты Украины в рыночных условиях: Монография. - Одесса: Астропринт, 2008. – 184 с.
12. Леснова О.В. Особенности информационного пространства России // Известия Русского геогр. общества. – 2004. – Т. 136. – Вып. 6. – С. 30-38.
13. Лисенко В.В. Географія Інтернет-послуг в Україні // Економічна та соціальна географія. – 2010. – Вип. 60. – С. 137-142.
14. Пена Т.В. Методологічні основи формування експортного потенціалу харчової промисловості // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук. пр. – К.: РВПС України НАН України, 2000. – С. 165-168.
15. Ржехак С., Тоушек В. Исследование социо-экономического потенциала территории (теоретические исходные пункты) // **Сборник рабн.** – 1984. – № 4. – С. 23-27.
16. Ромащенко В.В. Проблема оценки интегрального потенциала региона // Молоді науковці – географічній науці: Зб. наук. пр. – 2008. – Вип. IV. – С. 324-325.
17. Савченко В.Ф. Потенціал національної економіки України. – Чернівці: ЧДІЕУ, 2009. – 274 с.
18. Слюсар В. Експортний потенціал харчової промисловості України // Економіка України. – 1994. – № 10. – С. 44-49.
19. Статистичний щорічник Київської області за 2008 рік [за ред. С.І. Коханчик]. – К.: Головне управління статистики у Київській області, 2009. – 517 с.
20. Статистичний щорічник м. Києва за 2009 рік [за ред. Р.Г. Віленчук]. – К.: Консультант, 2008. – 388 с.
21. Схема-прогноз розвитку і розміщення продуктивних сил Одеської області на період до 2015 року. – К.: РВПС України НАН України, 2005. – 196 с.
22. Шлихтер С.Б. Транспорт в территориальных системах капиталистического хозяйства / Автореф. ... д. геогр. н. – М.: Ин-т географии АН СССР, 1990. – 48 с.
23. Щелкунов В.І. Маркетинг. Стратегія реалізації експортного потенціалу української економіки // Фінансова Україна. – 1999. – № 9. – С. 77-82.
24. Lacoste Y. Potentialite naturelle / De la geopolitique aux paysages. Dictionnaire de la geographie. – Paris: Armand Colin, 2003. – P. 311.
25. Levy J. Ressource / Dictionnaire de la geographie et de l'espace des societe [sous la dir. de J. Levy et M. Lussault]. – Paris: Belin, 2003. – P. 779.